

- Всеукраїнської наукової конференції на пошану 75-річчя від дня народження професора Мар'яна Демського). Дрогобич: Посвіт, 2010. С. 405–407.
10. Тищенко Т. М. Східноподільська обрядова фразеологія для дітей про дітей // Славянские народы и их культуры: традиция и современность: сб. научн. статей. Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2013. С. 224–227.
 11. Тищенко Т. М. Східноподільський родильний обряд: лексикографічний і текстовий описи: навч. посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 482 с.
 12. Толстая С. Из полесской обрядовой лексики: нашлось дитя // *Український діалектологічний збірник*: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової. Київ: Довіра, 1997. С. 287–293.
 13. Федурко М. Кліпають із п'їтьми оченята. Етнолінгвістичний аспект морфологічних характеристик назв недорослості // *Українська мова та література*. 2001. № 2. С. 10–11.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 2 / за ред. О. Мельничука. Київ: Наук. думка, 1985. 572 с.

Стаття надійшла 08.09.2017 року

УДК 811.161.2'28

Леся Кисляк
(Івано-Франківськ, Україна)
e-mail: kyslyak.lesya73@gmail.com

НАДВІРНЯНИЩИНА НА КАРТАХ АТЛАСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено аналізу карт Атласу української мови (2 том) для виявлення перспектив картографування діалектної лексики сучасних говірок Надвірнянського району, які розташовані південніше Івано-Франківська. Зауважено, що в Атласі української мови подано інформацію лише із 7 говірок Надвірнянищини, що є недостатнім для визначення належності говірок до певного говору.

Проаналізовано лише карти фонетичного та морфологічного рівнів. Виявлено, що в репрезентації більшості явищ фонетичного та морфологічного рівнів досліджувані говірки не є однорідними, що може бути сигналом про їх належність до різних говорів. На території говірок Надвірнянищини проходять ізоглоси наддністрянських, гуцульських та покутсько-буковинських явищ. Спільні ж фонетичні та морфологічні риси в говірках Надвірнянищини засвідчують єдність досліджуваного ареалу з говорами карпатської групи.

Ключові слова: *говірки Надвірнянищини, гуцульські говірки, наддністрянські говірки, покутсько-буковинські говірки, Атлас української мови.*

Кисляк Л. Надвірнянищина на картах Атласу українського язика.

В статтє проанализированы карты Атласа украинского языка (2 том) с целью выявления перспектив картографирования диалектной лексики современных говоров

Надвирнянського району, розположених южніше Івано-Франківська. Отмечено, що Атлас українського мови інформувати тільки о семи мовах Надвирнянщини, що недостатньо для визначення належності мов до визначеного діалекту.

Проаналізовані тільки карти фонетичного і морфологічного рівнів. Виявлено, що більшість явищ фонетичного і морфологічного рівнів досліджувані мови є неоднорідними, що може сигналізувати о їх належності до різних діалектів. На території мов Надвирнянщини проходять ізоглоси наддністрянських, гуцульських, покутсько-буковинських явищ. Загальні ж фонетичні і морфологічні особливості в мовах Надвирнянщини свідчать про єдиність досліджуваного ареалу і мов карпатської групи.

Ключові слова: мови Надвирнянщини, гуцульські мови, наддністрянські мови, покутсько-буковинські мови, Атлас українського мови.

Kyslyak L. Nadvirna area on the maps of the atlas of the Ukrainian language.

The article is devoted to the analysis of the maps of the Atlas of the Ukrainian language (volume 2) to find out mapping prospective of dialect vocabulary of contemporary dialects of Nadvirna area, which are located southwards of Ivano-Frankivsk. It has been stated that the Atlas of the Ukrainian language contains the information about only 7 dialects of Nadvirna area which is not enough to identify the affiliation of dialects to a certain speech.

Only the maps of phonetic and morphologic levels were analyzed. It was found out that in the representation of the majority of the phenomena of phonetic and morphologic levels, the studied dialects were not similar, which may prove their affiliation to different speeches. The lines of transdnestrrian, hutsul and nook-Bukovyna phenomena pass on the territory of Nadvirna area dialects. Parallel functioning of the phenomena, typical for various contacting dialects, is marked on many maps, which confirm the diversity of the studied dialects. The dialects of Strymba and Sadzhavka villages vary the most, which may be the start point in the classification of the studied dialects. Common phonetic and morphologic features in Nadvirna area dialects prove the unity of the studied area with the speeches of the Carpathian group.

Keywords: dialects of Nadvirna area, hutsul dialects, transdnestrrian dialects, nook-Bukovyna dialects, Atlas of the Ukrainian language.

Історія дослідження говірок Надвирнянщини є досить давньою та різноаспектною і сягає першої половини ХІХ ст., коли стали з'являтися перші праці з етнографії, етнології Гуцульщини і в яких знаходимо відсилання до описів матеріалів зі значної частини населених пунктів досліджуваного регіону. Про це засвідчує перший історіографічний огляд етнографічного дослідження Гуцульщини, що його подав В. Гнатюк у праці «Причинки до пізнання Гуцульщини» [6]. У передмові до «Народних оповідань про опришків» він зауважував: «Звертаю одначе при тім увагу, що лише записи з Косівського, **Надвирнянського** і Печеніжинського повіту репрезентують гуцульський діалект, інші стоять уже поза його межами ... в Надвирнянщині гуцульський діалект підлягає вже сильно іншим впливам, тому не можна його вважати за взірцевий» [7, с. 123].

Діалектологи та етнографи, досліджуючи контактуючі говори, за відправні точки в ареалогії беруть населені пункти Івано-Франківщини, зокрема етнограф М. Лаврук вважає, що «на Прикарпатті ... критеріям гуцульських відповідають села, що розміщені в горах до окраїнних хребтів Горган і Покутських Карпат, тобто до лінії *Делятин* – Косів – Вижниця» [12, с. 115]. Ф. Жилко окреслює північно-східну межу гуцульських говірок «... на північний схід від умовної лінії *Надвірна* – Косів – Кути до р. Дністер, тобто у південно-східних районах Станіславської області» [9, с. 120]. Б. Кобилянський, який присвятив цим двом говорам монографію, зауважив, що «на сході і північному сході межа між гуцульськими і покутськими говірками дуже нерівна, з частим глибоким взаємовклинюванням. Її намічено за населеними пунктами *Надвірна* – *Верхній Майдан* – Коломия – Рожнів ...» [11, с. 135]. С. Бевзенко зазначав, що «... розмежувальна лінія гуцульсько-покутських говірок проходить через такі населені пункти з північного заходу на південь: *Надвірна*, Коломия, Кути ...» [1, с. 221]. Я. Закревська розмежувальну смугу між гуцульськими і бойківськими проводить «приблизно по р. Бистриця, південніше *Надвірної*, охоплюючи с. *Пасічну* і селище *Делятин*, на південний захід поза Косовом ...» [10, с. 6]. Т. Ястремська підтримує думку Я. Закревської, що в межах Галичини розташована центральна частина Гуцульщини, а саме: Верховинський, Косівський, частина *Надвірнянського* району (окрім населених пунктів на півночі) та Коломийського районів Івано-Франківської області [14, с. 63]. У статті «Основні риси покутського говору» М. Лесюк зауважує, що гуцульський і покутський говори межують приблизно по лінії «*Надвірна* (північніше) – Коломия (південніше) – Мишин – Ковалівка – Іспас – Рожнів – Кути (значно східніше) – Берегомет Вижницького району» [13, с. 71–72]. М. Бігусяк вважає, що південно-східна межа Гуцульщини на теренах Івано-Франківщини проходить по умовній лінії: *Надвірна* – *Делятин* – Косів – Тюдів [4].

Отже, у діалектологів не склалося єдиної думки про говірки Надвірнянщини, а аналіз ізоглос, проведених різними дослідниками і в різні часи, сигналізує про неоднорідність говірок населених пунктів Надвірнянщини. Картографування мовних явищ різних рівнів у говірках Надвірнянського району дозволить дещо конкретизувати демаркаційні лінії і, можливо, з'ясувати динаміку говірок, порівняти власні картографовані матеріали та матеріали АУМ. Для цього за мету статті ми поставили – на матеріалі карт фонетичного та граматичного рівнів, уміщених в АУМ (II том), визначити статус досліджуваних говірок. В АУМ представлена інформація з шести говірок населених пунктів Надвірнянського району Івано-Франківської області, зокрема Стримби, Переросля, Саджавки, Заріччя, Бистриці, Кременців.

Більшість проаналізованих карт АУМ засвідчує, що досліджувані говірки є не однорідними. Майже всю територію південно-західного наріччя, що і відображено в АУМ, к. 94, покриває відсутність подовження м'яких приголосних [т:], [н:], [л:], а якщо і зафіксовано, то лише паралельно із фонетичними варіантами без подовження. У всіх говірках Наддністрянського району АУМ відображає функціонування іменників без подовження *жи/т'а*, *жи/т'е*, *на/сін'а*, *на/сін'е*, *ве/с'іл'а*, *ве/с'іл'е*. Лише в говірках сс. Бистриця та Стримба передано паралельне вживання форм із подовженням приголосних.

Увесь південно-західний ареал покриває лексема *с'вор'ін'*, у якій звук [ш] заступлений звуком [с]. У говірках сс. Стримба та Саджавка зафіксовано вживання лексеми *ш'вор'ін'* як паралельний фонетичний варіант, а в говірці с. Перерісль – лише він один (к. 104). Зауважимо, що лексема *ш'вор'ін'* у наддністрянських говірках і західноподільських зафіксована спорадично. Подібну картину спостерігаємо і в реалізації в усіх досліджуваних говірках звукосполучення [шк] у лексемі *'вишкірити*, проте у говірці с. Стримба функціонує паралельно ще варіант *'вишч'ірити*. Згідно з АУМ (к. 105) такий варіант лексеми характерний для південно-західних говорів на північ від Дністра та західнополіських говорів поліського наріччя.

Звукосполучення [шн] у говірках Наддністрянського району в основному передається, як і в літературній мові та інших діалектах. Проте в говірці с. Саджавка таке звукосполучення передається [їш] *ту'тейшиї* (к. 108). Такі форми характерні для наддністрянського говору та західноподільських говірок.

Майже однорідними досліджувані говірки є в репрезентації [дж] / [ж] / [ч] у лексемах *пчола*, *чм'іл'*, проте в говірках сс. Стримба та Кремінці, згідно з АУМ (к. 110), функціонує фонетичний варіант *бжолла*. Така лексема, очевидно, у говірки Наддністрянщини проникла з покутсько-буковинського говору, де утворює суцільний ареал.

Різнодіалектну стихію говірок Наддністрянщини демонструє к. 114, що передає поширення звуків [л'] / [л] перед приголосним: у говірках сс. Стримба та Заріччя зафіксовано вживання варіанта *'мел'ник*, характерного для наддністрянських говірок, у говірках сс. Перерісль, Бистриця, Кремінці та Саджавка – *мел'ник*, що зафіксовано в буковинських говірках.

Відносно однорідними є говірки в репрезентації звука [р'] перед [а]: *зо/р'а*. Таке явище характерне для лівобережних наддністрянських говірок, закарпатських, покутсько-буковинських. Лише в говірці с. Саджавка вживається паралельно ще варіант *зор'йа*, що спорадично зафіксовано в наддністрянських говірках (к. 116). Подібну ареалогічну картину спостерігаємо в реалізації звукосполучення [рн] у лексемі

'терлиць'а: лише в говірці с. Стримба паралельно ще вживається варіант *'терниць'а* (к. 118). У реалізації фонемі |x| звуком [c] у лексем *коли'сати* виокремлюються із суцільного ареалу в південно-західних говірках говірки сс. Стримба та Бистриця, у яких зафіксовано лексему *коли'хати*. Таке явище, згідно з АУМ (II, к. 121), характерне для північного наріччя.

У всіх досліджуваних говірках відсутні протетичні приголосні [в], [г] у лексемі *ог'і'рок / оги'рок*. Зауважимо, що фонетичний варіант *оги'рок* характерний для покутсько-буковинських та частково для лівобережних наддністрянських говірок (к. 126).

Неоднорідними є досліджувані говірки в реалізації [л] після голосного в кінці складу і слова. У більшості говірок уживається лексема *'нопіл*, проте в говірці с. Заріччя зафіксовано фонетичний варіант *'ноп'ію*, характерний для наддністрянських, гуцульських і покутсько-буковинських говірок (к. 127). Спорадично в досліджуваних говірках зафіксовано лексему *гори'кар* на тлі лексеми *гончар* (к. 137). Іменник *'вулик* у досліджуваних говірках у своїй структурі має суфікси *-ий*, що характерно для наддністрянських, буковинських, західноподільських говірок, або *-ик*, що зафіксовано паралельно з *-ий* у наддністрянських, буковинських та як основний фонетичний варіант у подільських говірках (к. 147). Неоднорідні говірки у використанні суфіксів *-ик* та *іл'* для утворення іменників *'кошик / 'кош'іл'*. Паралельне вживання названих лексем у говірках на території II тому Атласу української мови характерне лише для говірок Івано-Франківщини та буковинських говірок (к. 149). У наддністрянських говірках, закарпатських, покутсько-буковинських, як і в говірках північного наріччя, переважає суфікс *-ина* в утворенні іменника *'гадина*, проте в досліджуваних говірках паралельно вживається лексема *га'д'уга*, характерна для середньонаддністрянських говірок (к. 151).

Репрезентація морфемної структури іменника *тітка* засвідчує різноманітність надвірнянських говірок, зокрема в говірках сс. Стримба, Кременці, Бистриця вживають варіант *'т'ітка*, властивий говіркам південно-західного наріччя. В інших досліджуваних говірках уживають фонетичний варіант *'тета*, що характерно для наддністрянських говірок Івано-Франківщини та гуцульських (к. 157).

Різноманітну стихію досліджуваних говірок виразно демонструє к. 158, що відображає морфемну структуру іменника *голка*: в говірках сс. Перерісль, Саджавка, Кременці зафіксовано характерний для закарпатських та гуцульських говірок фонетичний варіант *иг'ла*, у говірках сс. Бистриця, Саджавка, Перерісль зафіксовано відсутність початкового голосного *гла*, що характерно для середньонаддністрянських говірок, у говірці с. Стримба зафіксовано загальнонародний варіант *'голка* (к. 158). Подібну картину спостерігаємо і в репрезентації морфемної структури іменника *свердел*, зокрема в говірках сс. Стримба, Перерісль, Саджавка,

Заріччя, Бистриця зафіксовано варіант *с'вердлик*, Саджавка, Бистриця – *с'вердел*, що зафіксовано також у правобережних наддністрянських говірках, закарпатських, покутсько-буковинських, Стримба і Кремінці – *свердло*, Перерісль – *с'в'і'дерок*, характерний для правобережних наддністрянських говірок (к. 159). У реалізації втрати демінутивності суфікса *-к-* у лексемі *яблунька* – *яблуня* в родовому відмінку множини говірки Надвірнянщини також не однорідні: у говірках сс. Стримба, Саджавка, Заріччя, Бистриця, Кремінці зафіксовано варіант *'йабл'і'нок* – зафіксований у правобережних наддністрянських та закарпатських, у говірці с. Стримба – загальнонародні варіанти *'йаблун'* / *'йаблон'* (к. 161).

Майже в усіх досліджуваних говірках у місцевому і родовому відмінку однини іменників колишніх *ја*-основ фіксуємо закінчення *-и*, що характерно для наддністрянських, гуцульських, закарпатських та покутсько-буковинських говірок (к. 173). Проте в говірці с. Стримба відзначено загальнонародні закінчення в таких іменниках (к. 172). В орудному відмінку однини іменники колишніх *ї*-основ у досліджуваних говірках, згідно з АУМ, мають закінчення *-еу* у говірках сс. Стримба, Перерісль, Заріччя, Кремінці, і в наддністрянських, покутсько-буковинських та гуцульських говірках. У говірках сс. Бистриця, Кремінці, Перерісль і Саджавка зафіксовано форми *'сол'оу*, *'т'іноу*, *'ночоу* (к. 176), що характерно для закарпатських та частини буковинських говірок. Для наддністрянських говірок характерне вживання закінчення *-ови* в давальному відмінку однини іменників колишніх *јо*-основ: *то'варишови*, *з'лод'ійови*. Таке явище повністю покриває ареал Надвірнянщини. Крім того, в досліджуваних нами говірках функціують лексеми із закінченням *-еви*: *то'варишеви*, *з'лод'ійеви*, характерними для гуцульських, частково – буковинських та наддніпрянських (к. 179). У досліджуваних говірках зафіксовано вживання паралельних форм у називному відмінку однини іменників середнього роду на *-ьје*: *на'с'ін'у*, *ка'м'ін'у*, *на'с'ін'і*, *ка'м'ін'і*, *на'с'ін'(:)е*, *ка'м'ін'(:)і* (к. 183), *'n'ір'іе*, *под'в'ір'іе*, *'n'ір'у*, *под'в'ір'у*, *'n'ір'і*, *под'в'ір'і* (к. 184). Зауважимо, що поєднання таких фонетичних варіантів характерне для наддністрянських, покутсько-буковинських та гуцульських говірок. Майже в усіх досліджуваних говірках у родовому відмінку однини іменники середнього роду колишніх *т*-основ мають форми *те'л'ати*, *шче'н'ати* (к. 186), проте в говірці с. Стримба зафіксовано паралельний варіант *те'л'ат'і*, *шче'н'ат'і*.

Карта 188 демонструє неоднорідність досліджуваних говірок, оскільки в говірці с. Стримба зафіксовано паралельні граматичні варіанти *поро'с'ам*, *те'л'ам* та *поро'с'атем*, у говірці с. Бистриця – *поро'с'атем*, *поро'с'атом*, у говірці с. Кремінці зафіксовано варіанти *поро'с'ам*, *те'л'ам*, *йаг'н'ам*, у решті говірок – лише форма *поро'с'атем* (к. 188). Зауважимо, що форму *поро'с'атем* фіксуємо лише в говірках Івано-

Франківщини. У називному відмінку множини іменники *се^л'ани*, *грома^д'ани*, *м'иш^ч'ани* мають загальнонародні форми, в говірках сс. Бистриця, Заріччя, Саджавка такі іменники мають закінчення *-e*: *се^л'ане*, *грома^д'ане*, *м'иш^ч'ане*, *л'уде* (к. 190). У родовому відмінку множини іменник *гість* у досліджуваних говірках має закінчення *-іў*, що характерне для закарпатських та гуцульських говірок, та *-иї*, що характерно для наддністрянських та покутсько-буковинських говірок (к. 198). К. 199 подає подібну ареалогічну інформацію про закінчення родового відмінка множини іменника *кінь*: у всіх досліджуваних говірках зафіксовано граматичний варіант *конії*, який уживається паралельно з формами *кон'іў* (Заріччя, Бистриця), *ко^н'іў* (Стримба).

Однорідними є говірки в репрезентації таких явищ фонетичного рівня: звук [і] як рефлекс наголошеного [ě] після передньоязикових *т'іло*, *д'ід*, *с'іно*, *сн'іг*, *сл'ід*, *л'ізти*, *у гн'із^д'і*, *на стол'і* (к. 3), звук [і] як рефлекс [ě] після [р] – *р'ічка*, *р'ідко*, *го^р'іх*, *стр'іх*, *зуст^р'іти* (к. 6), *б'ілиї*, *о^б'ід*, *в'ітер*, *п'ішки*, *м'іс'ац'*, *см'іх* (к. 8), звук [і] як рефлекс наголошеного [ě] після губних – *в'іра*, *зв'ір* (к. 9), звук [і] як рефлекс ненаголошеного [ě] після губних – *м'ішок* (к. 13) та після передньоязикових *ст'іна*, *д'ідок* (к. 10), звук [и] як рефлекс давніх [і] та [ы] в ненаголошених позиціях – *ни^т'айе*, *висо^т'а*, *си^н'ами* (к. 22), звук [і] як рефлекс [е] в наголошеному закритому складі – *п'іч* (к. 29), *ш'іс'т'* (к. 28), *до^п'ік* (к. 26), *л'ід* / *леду* (к. 24), звук [і] як рефлекс [е] в ненаголошеному закритому складі – *ос'ін'* (к. 30), звук [е] після шиплячих *шестий*, *вече^р'и* (к. 38), вставні [е], [е^н], [и] в лексемі *в'ітер* (к. 40), звук [е] як рефлекс наголошеного [е] після передньоязикових *ўз'еў*, *ўз'ети*, *д'екувати*, *т'ешко* (к. 41), звук [е] як рефлекс [е] у кінцевому наголошеному складі *йа^г'н'е* (к. 47), ненаголошений звук [а] перед звуком [ў] – *лаўка*, *запи^с'аў*, *гаўкати* (к. 50), звук [і] як рефлекс [о] в наголошеному закритому складі у лексемах *в'із*, *хв'іст*, *т'ік*, *ст'іл*, *р'іг*, *пор'іг*, *л'іт* (к. 51), звук [і] як рефлекс [о] в ненаголошеному закритому складі *у к'інц'і* (к. 53), *він* (к. 52), звук [о] перед складом з ненаголошеним [а]: *бо^г'атий*, *го^р'ачий*, *го^р'ечий* (к. 59), звук [о] як відповідник етимологічних [о] та [е] в лексемі *лобо^д'а* (к. 60), звук [е] як відповідник зредукованого голосного в лексемі *бубен* (бубон), (к. 63), звук [и] як рефлекс кореневого голосного в іменнику *лишка* (ложка) (к. 65), звукосполучення [ли] як рефлекс *tlyt у лексемі *блиха* (блоха) (к. 66), звукосполучення [ир] у лексемі *кир'ниц'а* (к. 71), звукосполучення [ўн] як відповідник [м] у лексемі *коўн'ір* (к. 79), звукосполучення [ўн] у лексемі *р'іўний*, *руўний* (к. 82), звук [ф] як початковий приголосний іменника *ф'іра* (хура) (к. 83), відповідник сполучення [кв] – [ф] у лексемі *фа^с'ол'а* (к. 84), [д] у лексемі *Дмитро*, що відрізняє досліджувані говірки від лівобережних наддністрянських та закарпатських говірок (к. 90), звукосполучення [дз] у

лексемі гудзик (к. 92), заступлення звукосполученням [зм] звукосполучення [см] – *змер'ком* (к. 97), у реалізації звуку [н'] у лексемах *сон'ашник*, *сон'ачник*, *посон'ачник* (к. 99), звук [і] в парадигмі *п'іду* – *п'іде* – *п'ідемо* (к. 100), звукосполучення [шк] в іменниках *шк'іра*, *шкуринка*, *шкварка* (кк. 106, 107), у репрезентації звуків [ж] / [ж'], [ш] / [ш'] перед відповідниками А (к. 112), [ч'] перед [е], [и] ← а: *гон'ч'ер*, *крич'еу*, *стир'че'ти* (к. 113), [г] у лексемі *гра'ната* (ізогласа, яка обмежує таке явище, проходить по річці Збруч і далі на захід до кордонів України) (к. 119), у реалізації звукосполучення [кв] / [цв] у лексемі *цви'те* (к. 120), протетичний [в] перед [у] в лексемі *вулиц'а* (к. 122), *вуз'киї* (к. 123), відсутність протетичних приголосних перед [о] в лексемі *ос'ін'*, як і в закарпатських, гуцульських, частково покутсько-буковинських на противагу лівобережним наддністрянським говіркам (к. 124). Як окремий ареал надвірнянські говірки відокремлюються від закарпатських та лівобережних наддністрянських говірок, частково буковинських у реалізації протетичних приголосних [в], [г] перед [о] в лексемах *гор'іх*, *остриї* (к. 125). Досліджувані говірки однорідні в реалізації фонетичної структури лексеми *кро'пива* (к. 129), наголосу в називному відмінку множини іменника *долото* (к. 130), наголосу називного відмінка однини прикметників чоловічого роду *вуз'киї*, *т'іс'ниї* (к. 131), наголосу родового відмінка однини займенників *мого*, *т'вого* (к. 132), наголосу форми 1 особи однини теперішнього часу дієслів II дієвідміни *хожу*, *бужу*, *вожу*, *кошу*, *ношу*, *прошу* (к. 133), суфіксу іменника *ковал'* (к. 138), іменника *ба'гач* (к. 140). Суцільний ареал утворюють іменники *л'івак*, *л'іушак* (к. 142) не тільки в говірках Надвірнянщини, а й усіх наддністрянських, закарпатських, гуцульських та покутсько-буковинських говірках. Подібне розташування має ареал лексеми *билен'* 'бияк' (к. 146). Однорідні говірки Надвірнянського району й у використанні суфікса *ман* (*ман'*) у лексемах *глушман*, *глухман*, *глушман'*, *шлухман'* (к. 141), суфікса *-еу'* в іменнику *горо'беу'* (к. 144). У всіх досліджуваних говірках уживають лексему *п'ран:ик*. Таку морфологічну структуру лексеми зафіксовано в лівобережних наддністрянських, гуцульських, покутсько-буковинських говірках (к. 148). Для утворення назв листя картоплі, моркви, гороху в усіх досліджуваних говірках використовують лише суфікс *-анка*: *барабол'анка*, *бул'б'йанка*, *бандур'чанка*, *моркв'йанка*, *горохв'йанка* (к. 152), такі суфікси використовують у наддністрянських та подільських говірках. Суфікс *-анка* в досліджуваних говірках використовують для утворення назв поля з-під гречки, проса, льону, вівса, кукурудзи – *гре'чанка*, *прос'анка*, *л'н'анка*, *вів'с'анка*, *кукуруд'жанка*. Такі назви, згідно з АУМ (кк. 153, 154), характерні лише для правобережних наддністрянських говірок, частково буковинських, закарпатських та південноподільських.

Досліджувані говірки однорідні в репрезентації морфемної структури іменників *в'їу'ц'а* (к. 162), *ж'інка* (к. 156), *капуст'аний* (к. 164), *цебер* (к. 160), остання характерна для правобережних наддністрянських, закарпатських, покутсько-буковинських, гуцульських, подільських говірок.

У реалізації суфікса *-оньк-* (*-еньк-*) у прикметниках говірки Надвірнянщини становлять частину великого ареалу, що об'єднує північні лівобережні наддністрянські, правобережні наддністрянські, гуцульські та покутсько-буковинські говірки (к. 163).

Однорідними досліджувані нами говірки є в репрезентації використання префікса *най-* для утворення найвищого ступеня порівняння прикметників (к. 165), суфікса *-ува-* в дієсловах (к. 166), морфем *-з'їх-/-з'їв-* (у лексемах *поз'їхи*, *поз'їхати*) (к. 168), закінчення орудного відмінка однини іменників жіночого роду колишніх *ја-*, *а-*основ (наголошені закінчення) у всіх досліджуваних говірках *-оў*: *землеў*, *душеў*, *головоў* (к. 170), *долонеў* (к. 171). Про однорідність говірок Надвірнянщини свідчать і карти 174, 175, 177, 178, на яких репрезентовано закінчення родового відмінка іменників колишніх *ї-*основ та давального відмінка однини іменників колишніх *о-* та *јо-*основ. У таких іменниках у досліджуваних говірках зафіксовано закінчення *-и* та *-ови*, *-еви*: *соли*, *т'їни*, *ночи*, *л'убови*, *братови*, *же"нихови*, *бат'кови*, *дубови*, *л'їсови*, *ко'неви*. Досліджувані говірки також однорідні у використанні закінчення *-ем* в орудному відмінку однини іменників колишніх *јо-*основ: *дош'чем* (к. 180), закінченні *-ї* в місцевому відмінку однини іменників *дуб'ї*, *лод'ї*, *лед'ї* (к. 182), закінченні *-и* в місцевому відмінку однини іменників чоловічого й жіночого роду з основою на [ц]: *у к'їн'ци*, *у м'їс'аци*, *у кер'ници* (к. 182), закінчення *-ем* в орудному відмінку однини іменників середнього роду колишніх *јо-*основ: *подем*, *серцем* (к. 185), формах давального відмінка однини іменників середнього роду колишніх *т-*основ: *те'л'ати*, *їаг'н'ати*, *гус'ати*, *поро'с'ати* (к. 187), закінченнях *-и* в називному відмінку множини іменників чоловічого роду: *брати*, *вечори*, *вечери* (кк. 192, 193), закінченні *-їў* у родовому відмінку множини іменника *хлопц'їў* (к. 194), останнє явище характерне для загальнонародної мови.

У родовому відмінку множини іменники І відміни мають закінчення *-їў*: *баб'їў* (к. 195). У родовому відмінку іменники *люди*, *діти*, *свині*, *гуси* в усіх досліджуваних говірках мають закінчення *-иї*: *л'удїї*, *д'їтїї*, *сви'нїї*, *гус'иї* (к. 197).

Отже, проаналізовані карти Атласу української мови засвідчують, що в репрезентації більшості явищ фонетичного та морфологічного рівнів говірки Надвірнянського району Івано-Франківської області не є однорідними, що може бути сигналом про їх належність до різних говорів.

На території говірок Надвірнянщини проходять ізоглоси наддністрянських, гуцульських та покутсько-буковинських явищ. Спільні ж фонетичні та морфологічні риси в говірках Надвірнянщини засвідчують єдність досліджуваного ареалу з говорами карпатської групи.

Перспективу вбачаємо в згущенні мережі досліджуваних говірок, картографуванні явищ різних мовних рівнів у сучасних говірках та інтерпретації карт, виявленні динаміки явищ, скартографованих в Атласі української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ: Вища школа, 1980. 246 с.
2. Бігусяк М. В. До питання гуцульсько-покутського діалектного порубіжжя на теренах Івано-Франківщини // *Вісник Прикарпатського національного університету*. Сер. Філологія (мовознавство). Вип. XIX–XX. Івано-Франківськ, 2008. С. 27–29.
3. Бігусяк М. В. Лінгвогеографічне дослідження говорів Івано-Франківщини // *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія. Вип. XXXII–XXXIII. Івано-Франківськ, 2012. С. 13–18.
4. Бігусяк М. В. Покутсько-буковинське порубіжжя в контексті передкарпатських ареалів // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Мовознавство. Вип. II (24). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. С. 29–35.
5. Бігусяк М. В. Покутсько-наддністрянське діалектне порубіжжя в контексті передкарпатських ареалів // *Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст: тези доповідей міжнар. конф.* / за ред. П. Ю. Гриценка. Київ: КММ, 2014. С. 36–41.
6. Гнатюк В. М. Причинки до пізнання Гуцульщини // *Записки НТШ*. Т. 123–124. Львів, 1917. С. 1–58.
7. Гнатюк В. М. Народні оповідання про опришків // *Записки НТШ*. Т. 123–124. Львів, 1917. С. 115–130.
8. Горбач О. Покутсько-буковинські або покутські говірки // *Енциклопедія українознавства*. Париж; Нью-Йорк, 1970. С. 2153.
9. Жилко Ф. Т. Говори української мови. Київ: Рад. школа, 1958. 171 с.
10. Закревська Я. В. Гуцульські говірки та їх місце на діалектологічній карті української мови // *Гуцульщина. Лінгвістичні етюди* / АН України, Ін-т суспільних наук; редкол.: Я. Закревська (відп.ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1991. 308 с.
11. Кобилянський Б. Діалект і літературна мова (Східнокарпатський і покутський діалекти, їх походження і відношення до української літературної мови). Київ, 1960. 276 с.
12. Лаврук М. М. Гуцули Українських Карпат (етнографічне дослідження): монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2005. 288 с.
13. Лесюк М. П. Основні риси покутського говору // *Етнос і культура: часопис Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка: зб. науково-теоретичних статей*. Гуманітарні науки. № 1 / гол. ред. Кононенко В. І. Івано-Франківськ: Плай, 2003. 184 с.

14. Ястремська Т. Діалектний простір Галичини: говірки української мови // Українська мова в Галичині: історичний вимір / відп. ред. Я. Ісаєвич, М. Мозер, Н. Хобзей. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. С. 55–107.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

АУМ – Атлас української мови: в 3-х т. Т. 2. Київ: Наук. думка, 1988. 520 с.

Стаття надійшла 02.10.2017 року

УДК 81.161.2'373(477.46)

Наталія Коваленко
(Кам'янець-Подільський, Україна)
e-mail: kovalenko.bor@gmail.com

СИМВОЛІЗМ КОМПОНЕНТА ЦВЯХ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК

У статті досліджено семантичні особливості та просторове поширення фразеологізмів із компонентом цвях на основі наративів, словників, фольклорних та етнологічних праць. Визначено, що найчастіше цей компонент у складі фразеологічних одиниць виступає символом невідступної думки, що постає в пам'яті, свідомості, а також символом чогось побутового, буденного та звичного.

Завдяки особливостям зовнішнього вигляду цвяха утворились метафоризовані мовні одиниці, що характеризують поведінку і вчинки людини, її зовнішність. Коло етнокультурного контексту фразем із компонентом цвях збільшується через розвиток омонімії на рівні говорів південно-західного наріччя української мови.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, діалектне мовлення, говір, говірка, компонент.

Коваленко Н. Символізм компонента цвях (гвоздь) в фразеологізмах українських говорів.

В статті проаналізовано символічне наповнення і територіальне розповсюдження фразеологізмів з компонентом цвях (гвоздь). На матеріалах лексикографічних робіт і образців діалектних текстів наріччя українського мови систематизовані семантичні різновидності фразеологізмів, визначені території їх використання, можливі супроводжуючі слова, системні явища. Визначено, що частіше за все компонент цвях (гвоздь) є символом навязливої думки, яка впливає в пам'яті або свідомості, а також символом повсякденного і побутового, звичного для носіїв етнокультури.

Круг етнокультурного контекста фразеологізмів з досліджуваним компонентом цвях (гвоздь) розширюється завдяки омонімії на рівні груп говорів українського мови південно-західного наріччя.

Ключевые слова: фразеологізм, діалектна мова, говір, група говорів, компонент.